

PROJEKT CHRONA IKON SE RWAC JACI ESZY ŃSKI EGOD ZIED ZICT WAPI ŚMIE NNIC ZEGO

Wsparcie udzielone
przez Islandię, Liechtenstein
oraz Norwegię poprzez dofinansowanie
ze środków Mechanizmu Finansowego
Europejskiego Obszaru Gospodarczego

Zrealizowano
ze środków
Ministra Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

OCHRONA I KONSERWACJA CIESZYŃSKIEGO DZIEDZICTWA PIŚMIENNICZEGO

Książnica Cieszyńska

Tekst

Krzysztof Szelong

Współpraca

Marcin Gabryś, Maksymilian Kapalski, Maksymilian Kuśka, Anna Machej

Fotografie

Łucja Brzeżycka, Anna Fedrizzi-Szostok, Marcin Gabryś,
Agnieszka Łuczakowska, Krzysztof Szelong

Layout i redakcja techniczna

Marian Siedlaczek

Dwudziesta pierwsza publikacja Książnicy Cieszyńskiej

Wydanie pierwsze

Wydawca

Książnica Cieszyńska

ul. Mennicza 46, 43 400 Cieszyn

tel. 33 851 38 41, fax: 33 851 38 45

e-mail: ksiaznica@kc-cieszyn.pl

www.kc-cieszyn.pl

Druk

Oficyna Drukarsko-Wydawnicza „Akant” s.c.

ul. Kraszewskiego 9, 43 400 Cieszyn

tel. 33 852 26 50 • druk@akant.cieszyn.pl

www.akant.cieszyn.pl

Cieszyn 2010

ISBN 978-83-927052-4-6

Miedzioryt wykonany według rysunku Fryderyka Bernarda Wernera, przedstawiający panoramę Cieszyna w pierwszej połowie XVIII w., zamieszczony w dziele:

Scenographia Urbium Silesiae, Nürnberg 1735

Numerem 4. oznaczono kamienicę należącą do Gottllieby von Manteuffel, obecnie stanowiącą siedzibę Książnicy Cieszyńskiej, numerem 8.

klasztor bonifratrów, a numerem 16. kościół Jezusowy, w którym ulokowana została Biblioteka im. Tschammera.

Cieszyn jest jedynym górnośląskim miastem, w którym niemal w całości przetrwały gromadzone od stuleci zasoby archiwalne oraz kolekcje biblioteczne o publicznej i prywatnej proveniencji. Składając się z kilkunastu odrębnych zespołów historycznych, łącznie obejmują one ponad 900 m.b. akt archiwalnych, 18 000 jednostek inwentarzowych rękopisów bibliotecznych, 24 000 woluminów starych druków oraz 150 000 woluminów druków XIX i XX-wiecznych. W ich skład wchodzi zarówno źródła archiwalne, rękopisy biblioteczne i druki powstałe w regionie, jak i piśmiennictwo, które poczynając od średniowiecza docierało na Śląsk Cieszyński z obszaru całej Europy, inspirując rozwój kultury regionu i kształtując jej specyfikę. Znaleźć tu można dzieła napisane w większości języków europejskich, związane z różnymi kręgami narodowymi i wyznaniowymi, reprezentatywne dla wszystkich obecnych w kulturze europejskiej nurtów ideowych. Ze względu na swoją proveniencję, historię określaną wielowiekowym związkiem z regionem, a także zawartość, zbiory te – zarówno jako zespół kolekcji, jak i zbiór pojedynczych egzemplarzy, nierzadko cennych i unikalnych w skali uniwersalnej – stanowią nie tylko najważniejszy zabytek piśmienniczej kultury regionu (po obu stronach polsko-czeskiej granicy) i podstawową bazę źródłową do badań nad jego przeszłością, ale także istotny składnik europejskiego dziedzictwa kultury. Są one jednocześnie czynnikiem decydującym o wyjątkowej pozycji Cieszyna w skali całego Górnego Śląska, gdzie bądź to w przeszłości przerwana została ciągłość gromadzenia zbiorów archiwalnych i bibliotecznych, bądź też zbiory o podobnym charakterze zostały utracone, albo – jak w przypadku stolicy regionu, Katowic – stworzone zostały dopiero w XX w. poprzez komasację kolekcji powstałych w innych rejonach.

HISTORIA PROJEKTU

Koncepcja projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego” zrodziła się w Cieszynie w reakcji na wiadomość o planowanym uruchomieniu środków finansowych, które w ramach Mechanizmu Finansowego EOG oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego przyznane zostały Polsce i innym nowym państwom członkowskim Unii Europejskiej w rezultacie podpisania 14 października 2003 r. umowy o rozszerzeniu Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Z inicjatywy zastępcy burmistrza miasta, mgr. Jana Matuszka już późną jesienią 2004 r. podjęto decyzję o przygotowaniu projektu, który, mieszcząc się obszarze priorytetowym Mechanizmu Finansowego EOG „Ochrona kulturowego dziedzictwa eu-

ropejskiego”, miałby na celu z jednej strony kompleksowe zabezpieczenie cieszyńskich zbiorów bibliotecznych i archiwalnych przed zniszczeniem, a z drugiej – ich szerokie udostępnienie. Rozmowy pomiędzy przedstawicielami gminy a reprezentantami Książnicy Cieszyńskiej, cieszyńskiego Oddziału Archiwum Państwowego w Katowicach, Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Cieszynie oraz Konwentu Zakonu Bonifratrów w Cieszynie doprowadziły na początku 2005 r. do zaaprobowania powyższej inicjatywy i ustalenia, że zadanie koordynowania działań zmierzających do opracowania szczegółowych założeń projektu oraz dokumentów niezbędnych w postępowaniu aplikacyjnym powierzone zostanie Książnicy Cieszyńskiej, w sprawach proceduralnych wspieranej przez Wydział Strategii i Rozwoju Miasta Urzędu Miejskiego w Cieszynie. Równocześnie zadanie opracowania „Studium wykonalności” oraz

UMOWA FINANSOWA Nr 39/PL0028/EOG/2007

o dofinansowanie Projektu *Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego* ze środków Mechanizmu Finansowego EOG i/lub Norweskiego Mechanizmu Finansowego, zwanego dalej „Projektem”

zawarta dnia 21 marca 2007 r. w Warszawie pomiędzy

Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pełniącym funkcję Instytucji Pośredniczącej dla Priorytetu 3 – *Ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego, w tym transport publiczny i odnowa miast* reprezentowanym przez: **Wojciecha A. Kwiatkowskiego** – Dyrektora Departamentu Ekonomicznego, na podstawie pełnomocnictwa Nr 234 z dnia 9.03.2007 roku, stanowiącego załącznik Nr 1 do niniejszej umowy, zwanym dalej „Instytucją Pośredniczącą”, a

Książnicą Cieszyńską
ul. Mennicza 46

43-400 Cieszyn, województwo dolnośląskie

Nr w rejestrze instytucji kultury Urzędu Miejskiego w Cieszynie: UM-OKT 6/1/1994,
NIP: 5481064564, REGON: 070431470

reprezentowaną przez: **Krzysztofa Szelonę** – Dyrektora, na podstawie pełnomocnictwa Nr OR.1.0113-22/2007 z dnia 15.03.2007 roku – stanowiącego załącznik Nr 2 do niniejszej umowy, zwaną dalej „beneficjentem”,

zwanym łącznie dalej „Stronami”.

Preambula

Niniejsza umowa finansowa zawierana jest na podstawie umowy finansowej o numerze **PL0028-SGE-00131-E-V2-EEA FM**, podpisanej dnia 16.02.2007 r. pomiędzy Ministerstwem Rozwoju Regionalnego, pełniącym funkcję Krajowego Punktu Kontaktowego (KPK) a Komitetem Mechanizmu Finansowego EOG i/lub Norweskim Ministerstwem Spraw Zagranicznych, przynależącej dofinansowanie na rzecz Projektu.

Artykuł 1

Zakres

Przedmiotem niniejszej umowy jest uregulowanie wzajemnych praw i obowiązków Stron, w związku z realizacją Projektu w zakresie warunków refundacji, sprawozdawczości, kontroli i audytu oraz w zakresie zarządzania Projektem, w tym zarządzania finansowego.

Artykuł 2

Ramy prawne

1. Umowa finansowa winna być stosowana łącznie z następującymi dokumentami:

1) Zasadami i procedurami wdrażania Mechanizmu Finansowego EOG 2004-2009 i/lub Zasadami i procedurami wdrażania Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2004-2009 z póź. zm., a także przyjętymi na ich podstawie szczegółowymi wytycznymi państw-darczyńców;

2) Memorandum of Understanding wdrażania Mechanizmu Finansowego EOG 2004-2009, i/lub Memorandum of Understanding wdrażania Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2004-2009.

2. Ogólne warunki, instytucje oraz dokumenty, o których mowa w niniejszej umowie finansowej, powinny być rozumiane zgodnie z postanowieniami dokumentów wymienionych w ust. 1, oraz że przyjmuje Beneficjent oświadcza, że znana jest mu treść dokumentów wymienionych w ust. 1, oraz że przyjmuje do wiadomości wynikające z nich warunki realizacji Projektu.

Artykuł 3

Opis Projektu

Celem Projektu jest ochrona całości zbiorów archiwalnych oraz bibliotecznych Cieszyna oraz wprowadzenie ich do obiegu naukowego i kulturalnego, przy założeniu, że celem ogólnym jest zachowanie europejskiego

1

Umowa o dofinansowaniu projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”, podpisana 21 marca 2007 r.

samego wniosku zlecono firmie konsultingowej „Hills” z Częstochowy. Przygotowanie dokumentacji aplikacyjnej trwało

do jesieni 2005 r. i zakończono zostało 28 listopada tegoż roku złożeniem stosownego wniosku. 10 listopada 2005 r. Książnica zgłosiła dodatkowo wnioski o wsparcie projektu do programu Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W marcu następnego roku zapadły pierwsze rozstrzygnięcia, na mocy których spośród 111 projektów zgłoszonych do Mechanizmów Finansowych w ramach priorytetu „Ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego” w pierwszym naborze, do dofinansowania zdecydowano się zarekomendować jedenaście. Projekt „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego” umieszczony został na liście rezerwowej. 30 marca 2006 r. Minister Kultury poinformował, iż w wyniku dokonanego na jego wnio-

sek zwiększenia środków przeznaczonych na dofinansowanie przedsięwzięć mieszczących się w powyższym priorytecie możliwe stało się poszerzenie listy projektów rekomendowanych do dofinansowania o trzy kolejne, w tym również projekt złożony przez Książnicę. Decyzja ta otworzyła kolejną fazę ewaluacji cieszyńskiego projektu, w ramach której został on m.in. poddany audytowi firmy konsultingowej „Czech-Cross” z Pragi. Równolegle trwały prace nad oceną wniosku złożonego przez Książnicę do programu Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w rezultacie których 21 czerwca 2006 r. podpisano umowę o dofinansowanie projektu ze środków Ministerstwa. Ostatecznie 10 listopada 2006 r. również Komitet Mechanizmów Finansowych w Brukseli podjął decyzję o skierowaniu cieszyńskiego projektu do dofinansowania. Stosowną umowę podpisano 21 marca 2007 r., a realizację projektu rozpoczęto 10 dni później, 1 kwietnia 2007 r.

Artykuł 24

Postanowienia końcowe

1. Niniejsza umowa finansowa wchodzi w życie w dniu podpisania przez ostatnią ze Stron.
2. Niniejsza umowa finansowa pozostaje w mocy do dnia upływu 10 lat od daty przyjęcia sprawozdania końcowego z realizacji Projektu.
3. Umowa finansowa została sporządzona w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze Stron.
4. Z zastrzeżeniem postanowień artykułu 14, wszelkie zmiany niniejszej umowy finansowej wymagają sporządzenia aneksu w formie pisemnej pod rygorem nieważności.
5. W sprawach nieuregulowanych w umowie zastosowanie mają właściwe przepisy prawa krajowego, w tym zwłaszcza ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2005 r. Nr 249, poz. 2104, z późn. zm.).

W imieniu Instytucji Pośredniczącej:

z up. MINISTRA KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
DYREKTOR
Departamentu Ekonomicznego
Wojciech A. Kwiatkowski
[imię, nazwisko, funkcja]

MINISTERSTWO KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
DEPARTAMENT EKONOMICZNY
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17
00-471 Warszawa
tel. 42-10-357; 187; fax: 42-63-03-42

Lista załączników:

1. Pełnomocnictwo Nr 234 z dnia 9 marca 2007 r.
2. Pełnomocnictwo Nr OR.1.0113-22/2007 z dnia 15 marca 2007 r.
3. Plan Wdrażania Projektu
4. Wzór sprawozdania kwartalnego
5. Wzór sprawozdania rocznego
6. Wzór sprawozdania końcowego

W imieniu beneficjenta:

KSIAZNICA CIESZYŃSKA
43-400 CIESZYN
ul. Mennicza 46
Tel. 851-38-40-47; fax: 851-38-40-47
DYREKTOR
mgr Krzysztof Szelonę
[imię, nazwisko, funkcja]

10

UCZESTNICY PROJEKTU:

Projekt realizowany jest przez pięć cieszyńskich instytucji, które działają wspólnie, na podstawie porozumienia zawartego 28 listopada 2005 r. W porozumieniu uczestniczą:

LIDER PROJEKTU:

KSIĄŻNICA CIESZYŃSKA

ul. Mennicza 46, 43-400 Cieszyn, www.kc-cieszyn.pl

Książnica Cieszyńska jest samorządową instytucją kultury, posiadającą osobowość prawną. Powołana została uchwałą Rady Miejskiej Cieszyna 25 listopada 1993 r., zaś 1 stycznia 1994 r. rozpoczęła realizację zadań statutowych. 24 listopada 1998 r. Minister Kultury, działając na podstawie znowelizowanej ustawy o bibliotekach, włączył jej zbiory do Narodowego Zasobu Bibliotecznego, a 21 marca 2001 r. zaliczył ją do bibliotek naukowych. Zbiory Książnicy Cieszyńskiej obejmują kilka kolekcji książkowych, które powstały lub były przechowywane na terenie Cieszyna w okresie ostatnich ponad 200 lat, a mianowicie: bibliotekę ks. Leopolda Jana Szersznika (1747–1814), księgozbiór Czytelni Ludowej 1849/1861–1922, bibliotekę Józefa Ignacego Kraszewskiego (1812–1887), bibliotekę Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego (1901–1939), księgozbiór Tadeusza Regeera (1872–1939), tzw. księgozbiór pomuzealny (1901–1945) oraz – jako depozyt – archiwum i bibliotekę cieszyńskiego Dekanatu i Parafii św. Marii Magdaleny w Cieszynie. Zawierają ponadto wiele, pochodzących głównie z XIX i pierwszej połowy XX w. fragmentów nieistniejących już cieszyńskich bibliotek prywatnych i instytucjonalnych, a także uzupełniany na bieżąco księgozbiór współczesny. Ogółem liczą ponad 130 000 woluminów dzieł drukowanych (w tym 18 500 starodruków) oraz 17 000 jednostek ewidencyjnych rękopisów. Obok gromadzenia, ochrony i konserwacji regionalnego dziedzictwa piśmienniczego, do głównych zadań biblioteki należy tworzenie nowoczesnego warsztatu do badań regionalnych i bibliologicznych, a także inspirowanie, organizowanie i prowadzenie prac naukowych w zakresie kultury piśmienniczej Śląska Cieszyńskiego. Jej celem jest również popularyzacja wiedzy o historii i kulturze regionu. Od 2000 r. siedziba Książnicy mieści się w wyremontowanej, zaadaptowanej na potrzeby placówki i rozbudowanej o dodatkowe, nowe skrzydło zabytkowej kamienicy w centrum Cieszyna.

Wnętrze biblioteki Leopolda Jana Szersznika w Książnicy Cieszyńskiej

Biblioteka Leopolda J. Szersznika, otwarta w 1802 r. i wkrótce potem obdarzona przywilejem używania tytułu „cesarsko-królewskiej”, stała się pierwszą publiczną placówką tego typu na terenie Górnego Śląska. Fotografie prezentują wnętrze biblioteki w siedzibie Książnicy Cieszyńskiej, gdzie przechowywana jest w specjalnie dla niej zaaranżowanym, przeszklonym magazynie.

PARTNERZY PROJEKTU:

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W KATOWICACH (ODDZIAŁ W CIESZYNIE)

ul. Józefowska 104, 40-145 Katowice

www.katowice.ap.gov.pl

W 1950 r. Archiwum Państwowe w Katowicach rozpoczęło tworzenie sieci archiwów powiatowych, głównie na bazie istniejących archiwów miejskich. Po wejściu w życie dekretu o archiwach państwowych w 1951 r. podjęto działania zmierzające do utworzenia takiej placówki również w Cieszynie. Podstawą tych działań było Zarządzenie nr 9 Prezesa Rady Ministrów z dnia 14 stycznia 1952 r. w sprawie sieci archiwalnej, powołujące Powiatowe Archiwa Państwowe. Formalnie Powiatowe Archiwum Państwowe w Cieszynie, podległe Wo-

jewódzkiemu Archiwum Państwowemu w Katowicach, zostało powołane do życia zarządzeniem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych 28 lipca 1952 r. Oddział w Cieszynie Archiwum Państwowego w Katowicach działa obecnie na obszarze powiatów ziemskich cieszyńskiego i wodzisławskiego oraz miasta na prawach powiatu, Jastrzębia Zdroju, prowadząc nadzór nad narastającym zasobem aktowym i przechowując w swoim zasobie spuściznę aktową wytworzoną na terenie historycznego księstwa cieszyńskiego oraz wodzisławskiego wolnego państwa stanowego. Jako jednostka Archiwum Państwowego w Katowicach, cieszyński Oddział finansowany jest z budżetu państwa. Na jego zasób składa się około 370 zespołów i zbiorów archiwalnych, liczących 75 000 jednostek archiwalnych, co równa się 850 metrom bieżącym akt oraz zasób biblioteczny w liczbie ok. 9 000 woluminów. Zbiory te stanowią podstawową bazę źródłową do badań nad dziejami Śląska Cieszyńskiego. Do najcenniejszych zaliczyć należy m.in. bogaty zbiór dokumentów pergaminowych z lat 1388–1872, akta wytworzone w kancelarii książąt cieszyńskich od 1438 r. oraz akta miast i gmin. Akta Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego i Rządu Krajowego Księstwa Cieszyńskiego ukazują powstanie w 1918 r. i działalność pierwszej po odzyskaniu niepodległości polskiej władzy. Cieszyńskie Archiwum wielokrotnie zmieniał swój adres, by ostatecznie, na mocy umowy najmu zawartej w 2001 r. z Książnicą Cieszyńską, trafić do jej siedziby, gdzie placówka archiwalna otrzymała godne swojej rangi warunki działania.

Zrzyżeni Zemske kniezczstwi tiessynskeho, 1573

Ordynacja ziemska Księstwa Cieszyńskiego, spisana w 1573 r. z inicjatywy księcia Wacława III, miała na celu uregulowanie stosunków prawnych pomiędzy księciem a miejscową szlachtą. Długo kontestowana przez cieszyńskie stany, ostatecznie zatwierdzona została dopiero w 1591 r., aż do połowy XIX w. pozostając podstawowym aktem prawnym normującym życie mieszkańców Księstwa Cieszyńskiego.

PARAFIA EWANGELICKO-AUGSBURSKA W CIESZYNIE

pl. Kościelny 6, 43-400 Cieszyn, <http://cieszyn.org.pl>

Należące do Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Cieszynie zbiory biblioteczne i archiwalne funkcjonują jako wydzielona statutowo i finansowana ze środków parafialnych instytucja o nazwie Biblioteka i Archiwum im. Tschammera. Jej pieczy podlegają także zbiory muzealne, gromadzone w powstałym

w ramach niniejszego projektu Muzeum Protestantyzmu na Śląsku Cieszyńskim. Początki Biblioteki im. Tschammera sięgają połowy XVIII w., kiedy to cieszyńska Parafia Ewangelicka otrzymała w darze kilkudziesięciotomową kolekcję książek zgromadzonych przez barona Jerzego Fryderyka Bludowskiego (1655–1730). Pod koniec XVIII w. zbiór ten wzbogacony został o liczącą kilkaset książek bibliotekę pozostałą po śmierci cieszyńskiego adwokata i wieloletniego kasjera tutejszego zboru ewangelickiego Bogumiła Rudolfa Tschammera (1711–1787). Jako że decyzją donatora parafia przejęła nie tylko jego książki, ale także pewien kapitał na ich utrzymanie, Bibliotece nadano imię Bogumiła Rudolfa Tschammera. Również w następnych latach księgozbiór parafialny powiększał się dzięki darom, głównie miejscowych pastorów i nauczycieli. Biblioteka, licząca obecnie ok. 22 000 woluminów,

w tym ok. 5 000 starych druków, stanowi najstarszą nieprzerwaną działającą, a zarazem największą i najcenniejszą za bytkową bibliotekę luterzańską na ziemiach polskich. Równie wartościowe jest współtworzone i współistniejące z nią archiwum, obejmujące kilkadziesiąt metrów bieżących różnego typu materiałów i stanowiące bazę źródłową o fundamentalnym znaczeniu dla badań nad dziejami cieszyńskich ewangelików, największej w Polsce społeczności protestanckiej. Od początku swojego istnienia biblioteka i archiwum mieszczą się w bocznych nawach kościoła Jezusowego, gdzie znajduje się także Muzeum Protestantyzmu.

Biblia, Nürnberg 1483

Dwutomowa Biblia, wydana w 1483 r. w Norym.b.erdze w oficynie Antoniego Kobergera, jest jednym z najstarszych dzieł drukowanych znajdujących się w Bibliotece i Archiwum im. Tschammera. Została ozdobiona licznymi, ręcznie kolorowanymi, drzeworytowymi ilustracjami.

KONWENT ZAKONU BONIFRATRÓW W CIESZYNIE

pl. J. Londzina 1, 43-400 Cieszyn, www.bonifratrzy.pl/cieszyn

Księgozbiór Braci Miłosiernych funkcjonuje w strukturze cieszyńskiego Konwentu jako wydzielona statutowo i utrzymywana ze środków zakonnych jednostka o nazwie Archiwum i Biblioteka OO. Bonifratrów w Cieszynie. Jest ona najstarszą zachowaną do czasów współczesnych cieszyńską kolekcją biblioteczną. Jej historia w bezpośredni sposób wiąże się z losami założonego w Cieszynie na przełomie XVII i XVIII w. klasztoru Braci Miłosiernych, w którym od początku zabiegano o stworzenie własnego księgozbioru. Wymagało tego zarówno życie religijne Konwentu, jak i służba pełniona przez braci w szpitalu i aptece. Potrzeby te zadecydowały jednocześnie o użytkowym charakterze klasztornej biblioteki i tematyce gromadzonych książek. Według katalogu sporządzonego w latach trzydziestych XX w., biblioteka OO. Bonifratrów obejmowała 1 539 dzieł, wśród których 5 wydanych zostało w XVI, 11 w XVII, a 110 w XVIII w. Reszta książek nie była datowana bądź też pochodziła z XIX i XX w. Obecnie księgozbiór cieszyńskiego Konwentu Braci Miłosiernych liczy ponad 3 000 woluminów (z tego 194 stare druki oraz około 1 700 książek dawnych, wydanych do połowy XX w.) i dodatkowo ok. 200 rękopisów w archiwum.

Od początku swojego istnienia jest przechowywany w siedzibie Konwentu. Biblioteka w dalszym ciągu powiększa swoje zasoby, stając się istotną w cieszyńskim środowisku placówką, oferującą czytelnikowi dzieła głównie z zakresu teologii, medycyny oraz historii Kościoła.

MUZEUM ŚLĄSKA CIESZYŃSKIEGO

ul. T. Regeera 6, 43-400 Cieszyn, www.muzeumcieszyn.pl

Biblioteka Naukowa Muzeum Śląska Cieszyńskiego powstała jako biblioteka muzealna wraz z założeniem w 1901 r. cieszyńskiego Muzeum Miejskiego. Oprócz innych przedmiotów napływały do jego zbiorów także książki, zarówno stare, traktowane jak eksponaty, jak i użytkowe, służące pomocą przy opracowywaniu zbiorów. Biblioteka Muzeum pozostała odrębnym, liczącym kilka tysięcy woluminów zespołem także po 1935 r., kiedy Muzeum przejęło

Antoni de Govea, Leben, Tod und Wunder-Werck deß heiligen Joannis Dei, Prag 1711

Książka, będąca klasycznym przykładem dzieła hagiograficznego, poświęcona została założycielowi Zakonu Braci Miłosiernych, św. Janowi Bożemu (1495-1550).

Antyfonarz, XV w.

Zachowany w zbiorach Muzeum XV-wieczny antyfonarz pochodzi z południowych Włoch lub Hiszpanii. Wykonany z pergaminu, oprawny w deski obciągnięte skórą i zaopatrzone w metalowe okucia, zawiera trzy wysokie klasy miniatury Giovanniego Battisty da Rossa.

funkcjonujące dotąd samodzielnie cieszyńskie księgozbiory zabytkowe. Po wydzieleniu w 1960 r. z Muzeum zespołów bibliotecznych i utworzeniu Oddziału Zabytkowego Biblioteki Śląskiej (obecnie Książnica Cieszyńska), znaczna część dawnego księgozbioru muzealnego pozostała przy Muzeum w Cieszynie. Funkcjonuje ona odtąd jako odrębna biblioteka, powiększana poprzez zakupy oraz dary osób prywatnych. Najcenniejsze nabytki to zawierające cenne inkunabuły i stare druki fragment księgozbioru znanego cieszyńskiego kolekcjonera Brunona Konczakowskiego (1881-1959) oraz biblioteka nauczyciela i lokalnego działacza społecznego Wincentego Zająca (1903-1975). Biblioteka muzealna pełni rolę księgozbioru podręcznego, gromadzi zatem książki pomocne w pracach poszczególnych działów Muzeum, a więc z zakresu archeologii, historii, techniki, historii sztuki, fotografii, a ponadto opracowania dotyczące historii Śląska i Śląska Cieszyńskiego. W muzealnych zbiorach bibliotecznych zgromadzono też kilkaset tytułów czasopism. Obecnie księgozbiór liczy ponad 24 000 jednostek inwentarzowych. Odrębny inwentarz starych druków zawiera 370 jednostek inwentarzowych, w tym 21 inkunabułów.

STAN WYJŚCIOWY

Przed wdrożeniem projektu jedynie w Książnicy i Archiwum funkcjonowały instytucjonalne, organizacyjne i techniczne rozwiązania w sferze ochrony, konserwacji, opracowania i udostępniania zbiorów. Placówkom tym stworzono odpowiednią siedzibę, zapewniającą zbiorom optymalne warunki przechowywania (systemy alarmowe, instalacja gaśnicza, klimatyzacja w magazynach) oraz udostępniania. W Książnicy ponadto od początku jej istnienia realizowany był program ochrony i konserwacji zbiorów, zorientowany zarówno na profilaktykę i zabezpieczanie całości zasobu, jak i konserwację wybranych obiektów. Jedynie w Książnicy funkcjonowała też profesjonalna pracownia konserwatorska. Cieszyński Oddział Archiwum Państwowego korzystał w tej mierze z usług pracowni znajdującej się w katowickiej centrali Archiwum, niestety w bardzo niewielkim zakresie.

Zbiory znajdujące się w dyspozycji pozostałych placówek pozbawione były właściwej ochrony. Nie istniały nawet formalne regulacje, które określałyby ich status organizacyjny. Warunki przechowywania nie spełniały elementarnych norm klimatycznych, a pomieszczenia, w których były zmagazynowane, nie posiadały zabezpieczeń przeciwpożarowych i antywłamaniowych, pozbawione były też podstawowego wyposażenia. Całość

zbiorów należących do tych placówek była silnie zabrudzona, w znacznej części osłabiona różnego typu uszkodzeniami fizyko-chemicznymi i zainfekowana przez mikroorganizmy, co skutkowało postępującą degradacją i – zważywszy na złe warunki przechowywania oraz obecność sporej liczby obiektów zdefektowanych – rychło doprowadzić mogło do całkowitej destrukcji. Znaczny stopień uszkodzenia był zresztą charakterystyczny dla wszystkich cieszyńskich zbiorów archiwalnych i bibliotecznych, co stanowiło konsekwencję ich wieloletniego magazynowania w nieodpowiednich warunkach, katastrof (zalanie w 1987 r. ok. 1000 książek należących obecnie do Książnicy), częstych przemieszczeń i szczególnej podatności niektórych kategorii zbiorów na uszkodzenia fizyko-chemiczne.

Także poziom ewidencji i opracowania zbiorów, warunkujący ich bezpieczeństwo oraz możliwości udostępniania, w większości placówek daleko odbiegał od wymagań określanych stosownymi przepisami. Istniejąca dokumentacja inwentarzowa i katalogowa była niepełna, nie odpowiadała współczesnym normom i pozostawała obciążona licznymi błędami i niekonsekwencjami. Systematyczne prace nad jej uzupełnieniem, unowocześnieniem i upowszechnieniem prowadzono tylko w Książnicy, w odniesieniu zaś do zbiorów rękopiśmiennych – w Archiwum Państwowym. W pozostałych placówkach prace inwentaryzacyjne i katalogowe realizowano tylko wybiórczo, w bardzo ograniczonej skali, albo nie podejmowano ich w ogóle. Tylko Książnica, Archiwum oraz – w niepełnym zakresie – Biblioteka Tschammera udostępniały zbiory wszystkim zainteresowanym, prowadząc własne czytelnie. Dostęp do zasobów pozostałych placówek realizowany był sporadycznie, na ogół w sposób nieformalny i każdorazowo wymagał indywidualnych uzgodnień.

CELE PROJEKTU

Zakres oraz skala potrzeb wynikających z sytuacji, w jakiej jeszcze na początku bieżącej dekady znajdowały się cieszyńskie kolekcje biblioteczne i archiwalne, w sposób naturalny wpłynęły na określenie celów projektu i jego założeń realizacyjnych. Zdecydowano, iż projekt, koncentrując się na wszechstronnym zabezpieczeniu zbiorów przed zniszczeniem, pozwolić powinien zarazem na ich wprowadzenie do szerokiego obiegu naukowego i kulturalnego. Założono równocześnie, iż realizacja projektu przebiegać będzie z zachowaniem następujących zasad:

1 wszystkie wdrażane w ramach projektu rozwiązania cechować powinna kompleksowość, spójność i trwałość,

2 działania podejmowane przez wszystkich uczestniczących w projekcie partnerów należy koordynować i podporządkowywać ujednoliconym standardom,

3 działania zmierzające do poprawy bezpieczeństwa zbiorów należy łączyć z wysiłkami na rzecz zwiększenia ich dostępności.

Cechą podstawową projektu stała się w tych okolicznościach wszechstronność działań, na które złożyć musiały się zarówno przedsięwzięcia zmierzające do optymalizacji technicznych warunków przechowywania zbiorów oraz zwiększenia skuteczności ich fizycznej i organizacyjnej ochrony, poprzez rewaloryzację stanu zachowania, aż po działania zmierzające do ich szerokiego udostępnienia. Powyższe założenia rozpisane zostały na szczegółowy zestaw zadań, w różnym zakresie realizowanych przez poszczególnych partnerów i obejmujących:

1 zapewnienie całości cieszyńskich zbiorów właściwych warunków przechowywania poprzez remonty i adaptację lokali biblio-

tecznych i archiwalnych oraz modernizację infrastruktury technicznej związanej z przechowywaniem i ochroną zbiorów,

2 wszechstronne zabezpieczenie zbiorów archiwalnych i bibliotecznych poprzez:

a. dezynfekcję, oczyszczenie i introligatorskie zabezpieczenie całości zbiorów znajdujących się w Archiwum, Muzeum, Bibliotece i Archiwum im. Tschammera oraz Bibliotece i Archiwum OO. Bonifratrów (43 000 woluminów i 900 m.b. akt archiwalnych),

b. kompleksową konserwację 133 najcenniejszych i najbardziej zniszczonych obiektów (stare druki, kodeksy rękopiśmienne, archiwalia i mapy),

c. rozbudowę i zwiększenie efektywności pracowni konserwatorskiej Książnicy Cieszyńskiej,

3 wzmocnienie ochrony zbiorów, a zarazem zwiększenie ich dostępności poprzez:

a. opracowanie i inwentaryzację 34 000 druków znajdujących się we wszystkich cieszyńskich placówkach bibliotecznych oraz archiwów Parafii Ewangelicko-Augsburskiej i Konwentu Zakonu Bonifratrów (ok. 60 m.b. akt),

b. digitalizację kilkuset najcenniejszych, a zarazem najbardziej zagrożonych i najczęściej wykorzystywanych obiektów bibliotecznych i archiwalnych, przede wszystkim rękopisów oraz dawnej prasy cieszyńskiej (łącznie ok. 580 000 stron),

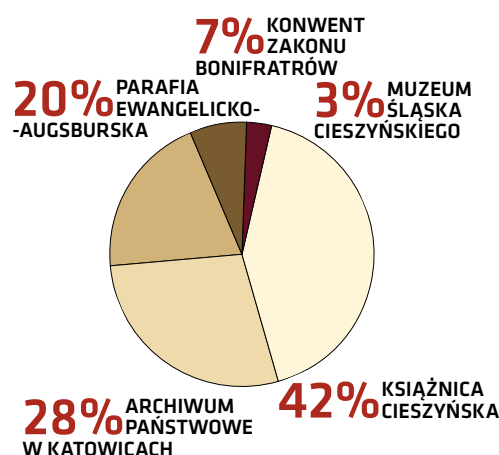
4 upowszechnienie informacji na temat zawartości cieszyńskich zbiorów bibliotecznych i archiwalnych oraz możliwości ich wykorzystania w działalności naukowej i kulturalnej.

BUDŻET I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

BUDŻET PROJEKTU

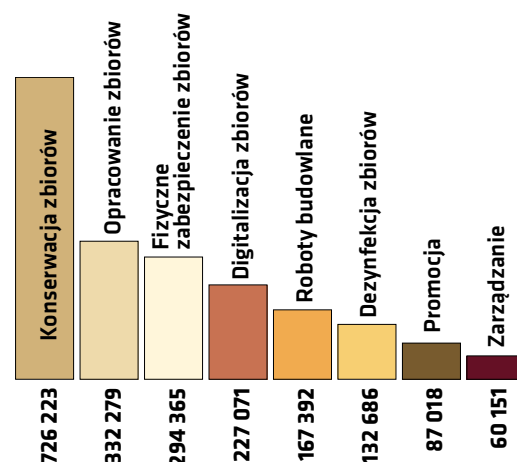
Zgodnie z planami zaakceptowanymi przez Biuro Mechanizmów Finansowych w Brukseli, koszt projektu wynosi ogółem 2027185 Euro, z czego na dofinansowanie z Mechanizmu Finansowego EOG przypada kwota 1657832 Euro (81,78%). Pozostałą część kosztów partnerzy projektu zobowiązani byli sfinansować z własnych środków, przy czym część wkładu własnego wnieść można było także w postaci rzeczowej. Jedynie Książnica Cieszyńska uzyskała dodatkowe dofinansowanie w kwocie 334000 zł, pochodzące z Promesy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Łączna wysokość dofinansowania projektu ze źródeł zewnętrznych sięga 85 procent jego wartości.

Udział poszczególnych partnerów projektu w jego budżecie określony został w zawartym przez nich 28 listopada 2005 r. porozumieniu. Największą część środków, odpowiadającą 42 procentom wartości projektu, zagospodarowuje Książnica Cieszyńska. Na drugim i trzecim miejscu z - odpowiednio - 28 i 20 procentowym udziałem w budżecie znajdują się Archiwum Państwowe w Katowicach i Parafia Ewangelic-

ko-Augsburska w Cieszynie. W najmniejszym zakresie, bo tylko w 7 i 3 procentach, w budżecie projektu partycypują Konwent Zakonu Bonifratrów w Cieszynie i Muzeum Śląska Cieszyńskiego.

Wśród planowanych działań projektu największe środki zarezerwowano na konserwację zbiorów oraz wyposażenie pracowni konserwatorskiej Książnicy Cieszyńskiej - 726223 Euro. Kosztownymi przedsięwzięciami okazać miało się również opracowanie zbiorów - 332279 Euro, ich fizyczne zabezpieczenie - 294365 Euro oraz digitalizacja - 227071 Euro. Stosunkowo mniejsze środki przewidziano na sfinansowanie robót budowlanych i instalacyjnych - 167392 Euro, dezynfekcję zbiorów - 132686 Euro oraz promocję - 87018 Euro i zarządzanie projektem - 60151 Euro.

KOSZTY POSZCZEGÓLNYCH DZIAŁAŃ W EURO

MECHANIZM FINANSOWY EUROPEJSKIEGO OBSZARU GOSPODARCZEGO

Bezzwrotna pomoc finansowa dla Polski w postaci dwóch instrumentów pod nazwą: Mechanizm Finansowy EOG oraz Norweski Mechanizm Finansowy (potocznie znanych jako fundusze norweskie), pochodzi z trzech krajów EFTA (Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu), będących zarazem człon-

kami EOG (Europejskiego Obszaru Gospodarczego), tj. Norwegii, Islandii i Liechtensteinu. Mechanizmy finansowe związane są z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej oraz jednoczesnym wejściem naszego kraju do Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG). Na mocy umów międzynarodowych kraje EFTA-EOG przyznały państwom-beneficjentom (członkom EOG, którzy przystąpili do Unii Europejskiej w 2004 r. oraz Hiszpanii, Grecji i Portugalii) wsparcie na lata 2004-2009 w postaci dwóch instrumentów finansowych pod nazwami Mechanizm Finansowy EOG oraz Norweski Mechanizm Finansowy w łącznej wysokości 1,170 mld euro.

PROMESA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Program, którego celem jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wkładu krajowego do wybranych projektów kulturalnych realizowanych ze środków europejskich.

Jedno z posiedzeń zespołu koordynacyjnego, złożonego z kierowników projektu w poszczególnych instytucjach partnerskich, przedstawicieli menadżera projektu oraz koordynatora projektu

ZARZĄDZANIE PROJEKTEM

Zasady zarządzania projektem „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego” ustalone zostały w porozumieniu zawartym 28 listopada 2005 r. pomiędzy Książnicą Cieszyńską, Archiwum Państwowym w Katowicach, Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Parafią Ewangelicko-Augsburską w Cieszynie oraz cieszyńskim Konwentem Zakonu Bonifratrów. Za koordynację wszystkich działań realizowanych w ramach projektu odpowiedzialny był dyrektor Książnicy Cieszyńskiej, instytucji wypełniającej rolę lidera konsorcjum wdrażającego projekt. Dyrektor Książnicy, kierując bezpośrednio wdrażaniem projektu w zarządzanej przez siebie instytucji, poprzez kierowników projektu - powołanych we wszystkich instytucjach partnerskich - koordynował równocześnie realizację projektu w tychże instytucjach, a ponadto nadzorował działania podejmowane przez menedżera, wynajętego do administracyjno-finansowej obsługi projektu. Nadzór nad prawidłową realizacją wydatków w ramach projektu sprawował główny księgowy Książnicy Cieszyńskiej.

DZIAŁANIA PROJEKTU

WARUNKI PRZECHOWYWANIA

Bezpieczeństwo zabytkowych kolekcji bibliotecznych i archiwalnych w największym stopniu zależy od warunków, w jakich zbiory te są przechowywane. W tym zakresie największych inwestycji wymagały Biblioteka i Archiwum im. Tschammera, których zbiory od niemal trzystu lat zdeponowane były w nawach bocznych kościoła Jezusowego, na poziomie drugiego i trzeciego piętra, w warunkach dalekich od jakichkolwiek standardów magazynowania.

W ramach projektu pomieszczenia te zostały wydzielone poprzez zamontowanie ścianek działowych oraz wewnętrznych spojonych okien, wyposażone we wzmocnione drzwi i zespolone okna zewnętrzne, a także w monitorowane systemy sygnalizacji pożaru i włamania. Doprowadzono do nich instalację grzewczą, wodociągową i kanalizacyjną, wymieniono instalację świetlną, wyremontowano podłogi, pomalowano ściany. Do zmodernizowanych pomieszczeń sprowadzono wykonane na wymiar metalowe regały, a także termohigrografy oraz przenośne urządzenia klimatyzacyjne (osuszacze, nawilżacze, schładzacze i filtry powietrza). Zakupiono wreszcie meble dla bibliotekarzy i czytelników, a ponadto gabloty ekspozycyjne do uruchomionego w trakcie realizacji projektu „Muzeum Protestantyzmu na Śląsku Cieszyńskim”.

Mniejszego zakresu robót wymagały Biblioteka i Archiwum OO. Bonifratrów. Dzięki przeprowadzonemu w ostatniej dekadzie remontowi całego kompleksu klasztorowego, w pomieszczeniach przeznaczonych na bibliotekę, archiwum oraz pracownię biblioteczną konieczne było tylko zamontowanie dodatkowych, wewnętrznych okien, wykonanie renowacji parkietu, zainstalowanie systemów alarmowych, pomalowanie ścian, a przede wszystkim dostarczenie wyposażenia, na które złożyły się termohigrografy i przenośne urządzenia klimaty-

Pomieszczenia otwartego w marcu 2009 r. Muzeum Protestantyzmu na Śląsku Cieszyńskim. Stan sprzed remontu...

...i po jego zakończeniu

zacyjne. Podobnie bowiem jak w kościele ewangelickim, także tutaj zabytkowy charakter budynku nie pozwolił na zamontowanie centrali klimatyzacyjnej, czy choćby klimatyzatorów naściennych. W ramach projektu Biblioteka i Archiwum Konwentu wyposażone zostały także w nowe meble biblioteczne, wykonane z litego drewna według projektu przygotowanego przez architekta wnętrz, co pozwoliło nadać pomieszczeniom biblioteki i archiwum reprezentacyjny charakter.

Również niedawny remont siedziby Muzeum Śląska Cieszyńskiego sprawił, iż pomieszczenie, w którym przechowywana jest muzealna biblioteka, wymagało tylko niewielkiego zakresu inwestycji, ograniczającego się do wymiany okien i drzwi, zainstalowania systemów sygnalizacji włamania i pożaru, malowania ścian oraz dostawy regałów kompaktowych.

Jeszcze mniejszą skalę miały prace wykonane w cieszyńskim Oddziale Archiwum Państwowego, zlokalizowanym w siedzibie Książnicy Cieszyńskiej. W ramach projektu wnętrza Archiwum wyposażone zostały w instalacje kontroli dostępu i telewizji dozorowej, a także elektroniczny system monitoringu temperatury i wilgotności. Ze względu na fakt, iż zbiory Archiwum zostały w całości wywiezione do katowickiej centrali w celu poddania ich dezynfekcji i oczyszczeniu, cieszyński magazyn został zdezynfekowany i wymalowany.

W przypadku Książnicy Cieszyńskiej projekt pozwolił sfinalizować inwestycje, które związane były z zagospodarowaniem jej nowej, oddanej do użytku w 2000 r. siedziby, a których ze względu na wdrożone na początku dekady oszczędności nie zdołano wcześniej zrealizować. Dotyczy to przede wszystkim wyposażenia. Ze środków pochodzących z budżetu projektu Książnica sfinansowała m.in. instalację elektronicznego systemu monitoringu temperatury i wilgotności, wymianę przenośnych nawilżaczy, osuszaczy i filtrów powietrza, zakup regałów kompaktowych do jednego z magazynów oraz dostawę gablot ekspozycyjnych. Równie istotne były prace budowlane, w ramach których wykonano izolację i osuszono piwnice zlokalizowane w zabytkowej części siedziby Książnicy Cieszyńskiej. Dzięki tej inwestycji możliwe stanie się wykorzystanie owych pomieszczeń do celów ekspozycyjnych, co zakładał projekt zagospodarowania budynku, a co – ze względu na zbyt wysoką wilgotność powietrza – nie było dotąd możliwe.

Wnętrze Archiwum i Biblioteki OO. Bonifratrów. Stan sprzed remontu i po jego zakończeniu

ZABEZPIECZENIE I KONSERWACJA

Złe warunki magazynowe, w jakich przez wiele dziesięcioleci pozostawała większość cieszyńskich zbiorów bibliotecznych i archiwalnych, wyraźnie odbiły się na ich stanie zachowania. Pokryte grubą warstwą kurzu i odkształcone bloki książek, naderwane oprawy, zdeformowane fascykuły, w warunkach ciągłych wahań temperatury i wilgotności stały się pożywką dla mikroorganizmów. Obok poprawy stanu bibliotecznych i archiwalnych magazynów, konieczne było więc wdrożenie działań pozwalających na masowe zabezpieczenie i naprawę zbiorów, przede wszystkim zaś poddanie ich dezynfekcji. W tym celu do Cieszyna sprowadzona została przewoź-

Komora dezynfekcyjna, w którą wyposażona została Książnica Cieszyńska

na komora fumigacyjna, w której odkażono książki i archiwalia należące do Parafii Ewangelicko-Augsburskiej, Muzeum Śląska Cieszyńskiego oraz Konwentu Zakonu Bonifratrów. Zasoby cieszyńskiego Oddziału Archiwum, które również wykazywały obecność grzybów i bakterii, po przewiezieniu do Katowic zdezynfekowane zostały w komorze należącej do tamtejszej centrali archiwalnej. Tam również

cieszyńskie archiwalia oczyszczono, a następnie poddano je zabiegom introligatorskim, polegającym na prostowaniu i prasowaniu odkształconych dokumentów, drobnych naprawach oraz wyposażaniu całości w obwoluty z papieru bezkwasowego i wykonane z takiegoż kartonu pudła. Podobne zabiegi zrealizowano również w odniesieniu do zbiorów stanowiących własność Parafii Ewangelicko-Augsburskiej, Konwentu Zakonu Bonifratrów oraz Muzeum Śląska Cieszyńskiego. Książki i czasopisma były stopniowo oczyszczane, prostowane, podklejane lub zaopatrywane w obwoluty z papieru bezkwasowego, z kolei archiwalia po oczyszczeniu i wyprasowaniu wkładano do kartonowych pudeł. Pochodzące z subwencji środki wykorzystano nie tylko na zakup wszelkich niezbędnych do realizacji powyższych działań środków i materiałów, ale także na zatrudnienie doświadczonych introligatorów i konserwatorów książek, wyspecjalizowanych w pracy z zabytkowymi

zbiorami. Działania te przebiegały pod nadzorem konserwatorów Książnicy Cieszyńskiej, w której podobne prace, podjęte już przed kilkunastoma laty, pozwoliły jeszcze przed wdrożeniem projektu zabezpieczyć większość zabytkowych kolekcji książek. Zebrane w tym czasie doświadczenia, a przede wszystkim standardy ochrony, jakie zdołano w Książnicy Cieszyńskiej wypracować, stały się podstawą programu zabezpieczenia zrealizowanego w pozostałych zabytkowych bibliotekach w Cieszynie.

Sama Książnica działania projektowe w sferze ochrony i masowego zabezpieczenia zbiorów skoncentrowała na rozbudowie i modernizacji infrastruktury technicznej, która przyczynić mogłaby się do zwiększenia zakresu działań prowadzonych przez funkcjonującą w bibliotece pracownię konserwatorską. Ta ostatnia, utworzona wraz z powołaniem biblioteki już w 1994r., była pierwszą w pełni profesjo-

Poddane zabiegom introligatorskim książki z Biblioteki im. Tschammera.

Na zdjęciach widoczny stan obiektów przed interwencją introligatora i po jej zakończeniu

nalną biblioteczną pracownią konserwatorską na Górnym Śląsku. Jej wyposażenie, na owe czasy stosunkowo nowoczesne i wszechstronne, uległo jednak w ciągu kilkunastu lat pracy dekapitalizacji i konieczne stało się jego zastąpienie nowymi, spełniającymi aktualne normy urządzeniami. Projekt pozwolił w tym zakresie osiągnąć radykalny postęp. Wymieniona została przede wszystkim wysłużona komora fumigacyjna, w miejsce której zainstalowano znacznie wydajniejszą, sterowaną komputerowo i wyposażoną w katalizator komorę dezynfekcyjną. Zrealizowane w ramach projektu dostawy objęły ponadto laminator, dygestorium, gilotynę introligatorską z elektrycznym ostrzem, minisłownik niskociśnieniowy wraz z osprzętem (sterownik oraz odkurzacz przemysłowy i podświetlana nadstawka ssąca), suszarkę ramową oraz drobne sprzęty, takie jak elektroniczna waga laboratoryjna, dejonizator, mieszadło laboratoryjne, mikroskop, luksomierz itp. Uzupełniono również zapasy środków i materiałów wykorzystywanych w procesie konserwacji. Wszystkie pracownie wyposażone zostały w nowe, wykonane na wymiar meble. Zgodnie z założeniami projektu, przeprowadzona w jego ramach modernizacja wyposażenia powinna nie tylko przyczynić się do poprawy efektywności działań realizowanych przez pracownię na rzecz samej Książnicy, ale i pozwolić jej na większe niż dotąd zaangażowanie we wspieranie prac, jakie w zakresie ochrony i konserwacji zbiorów podejmować będą w przyszłości pozostałe cieszyńskie biblioteki zabytkowe.

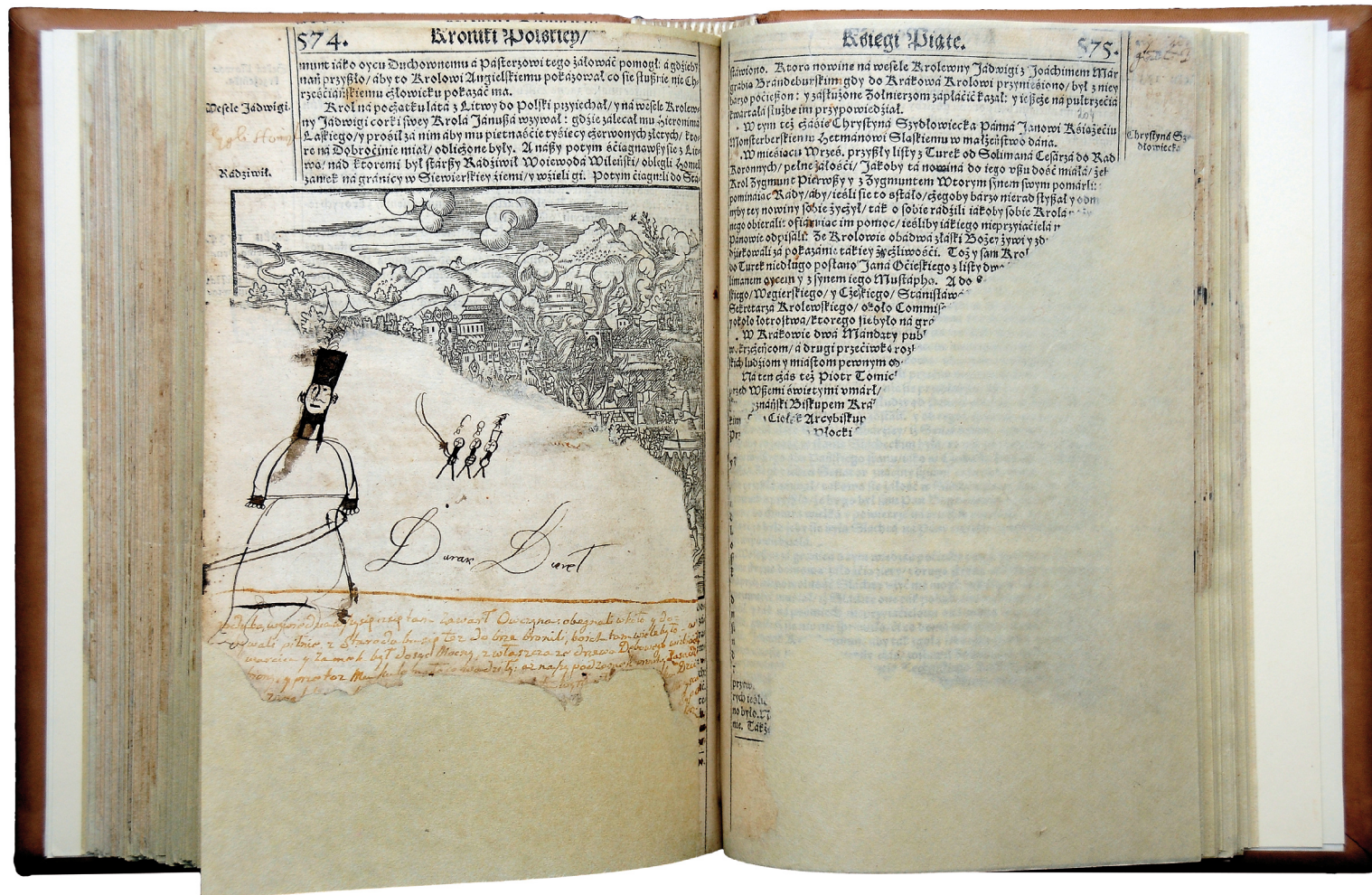
Prace konserwatorskie w Archiwum Państwowym w Katowicach

Zwieńczeniem procesu zabezpieczania zbiorów stała się pełna konserwacja najcenniejszych i zarazem najbardziej zniszczonych druków i rękopisów. Poza Książnicą Cieszyńską, w której w ciągu dwóch ostatnich dekad kompleksowej renowacji poddano blisko 140 oprawnych woluminów oraz kilkaset jednostek rękopisów typu archiwalnego, żadna z pozostałych uczestniczących w projekcie instytucji nie miała dotychczas możliwości przeprowadzania konserwacji swoich zbiorów. Nic więc dziwnego, że spośród łącznie 144 obiektów, których renowacja finansowana jest z budżetu projektu, aż 112 stanowi własność partnerów Książnicy. Najwięcej konserwowanych obiektów, bo aż 62, pochodzi ze zbiorów Biblioteki i Archiwum im. Tschammera. Z cieszyńskiego Oddziału Archiwum do konserwacji wybrano 39 obiektów, z Biblioteki i Archiwum OO. Bonifratorów – osiem, a z Muzeum Śląska Cieszyńskiego – trzy. W przypadku Książnicy konserwacja 10 druków i rękopisów przeprowadzona została we własnej pracowni biblioteki. Pozostałe 22 obiekty konserwowane były w specjalistycznych pracowniach, wyłonionych w drodze przetargu. Także renowacja druków i rękopisów należących do Parafii Ewangelicko-Augsburskiej, Konwentu Zakonu Bonifratorów i Muzeum realizowana była w drodze zleceń powierzanych podmiotom zewnętrznym. Archiwum korzystało w tym zakresie z usług pracowni konserwatorskich działających w sieci archiwalnej i zatrudnianych za pośrednictwem gospodarstwa pomocniczego.

Wszystkie skierowane do konserwacji obiekty wybrane zostały przez komisje złożone z konserwatorów oraz bibliotekarzy lub archiwistów, którzy w swoich decyzjach brali pod uwagę zarówno zabytkową wartość poszczególnych dzieł, ich znaczenie badawcze, jak i specyfikę zniszczeń, w tym przede wszystkim stopień zaawansowania oraz dynamikę procesów destrukcyjnych. Zastosowanie tego rodzaju kryteriów sprawiło, iż wśród przeznaczonych do konserwacji obiektów dominują rękopisy związane z dziejami Śląska Cieszyńskiego, a w następnej kolejności stare druki cechujące się bądź unikatowością, bądź wyjątkowymi walorami edytorskimi. Same prace renowacyjne przebiegały według precyzyjnych, uzgodnionych z ekspertami programów, a odbiór każdego dzieła z konserwacji odbywał się komisyjnie przy udziale rzeczoznawców, dokonujących oceny jakości wykonanych prac.

Należąca do Książnicy
Cieszyńskiej *Kronika polska*
Marcina Bielskiego (Kraków
1597). Na zdjęciach widoczny
stan obiektu przed rozpo-
częciem konserwacji
i po jej zakończeniu

OPRACOWANIE

Jednym z czynników warunkujących możliwość zabezpieczenia zbiorów przed kradzieżą lub zagubieniem jest wyposażenie ich w pełną, odpowiadającą współczesnym normom ewidencję oraz systemy wyszukiwawcze, które, umożliwiając prowadzenie kontroli zawartości zbiorów, pozwalają zarazem na włączenie ich do obiegu naukowego i kulturalnego. Niestety, zdecydowana większość cieszyńskich zbiorów bibliotecznych i znaczna część archiwaliów wyposażona była w bardzo ułomną, archaiczną dokumentację katalogową i inwentarzową, a co gorsza – niektóre kolekcje pozostawały poza jakąkolwiek ewidencją. Istniejące narzędzia wyszukiwawcze i ewidencyjne nie tylko nie odpowiadały współczesnym przepisom, ale, pozostając obciążone wieloma błędami, lukami i niekonsekwencjami, nie pozwalały na utrzymanie pełnej kontroli nad zawartością zbiorów, a zatem także nad ich bezpieczeństwem, poważnie ograniczając zarazem możliwość prowadzenia kwerend i wykorzystywania cieszyńskich kolekcji w badaniach naukowych i działalności kulturalnej. Projekt „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego” również i w tej sferze pozwolił na osiągnięcie przełomu. Wdrożonym w jego ramach procesem katalogowania objęte zostały bowiem najcenniejsze partie zbiorów. Łącznie w ramach projektu opracowano około 37 500 wolu-

Katalogowanie i inwentaryzacja zbiorów stanowi jedno z najbardziej czasochłonnnych, a zarazem najłatwiej dostrzegalnych z zewnątrz zadań każdej biblioteki

minów, przede wszystkim starych druków i/lub kodeksów rękopiśmiennych oraz 60 metrów bieżących archiwaliów.

Proces ów przebiegał zgodnie ze standardami wypracowanymi w Książnicy Cieszyńskiej, w której od połowy lat dziewięćdziesiątych realizowany jest długofalowy, kompleksowy program opracowania zbiorów. Jego zasady, ustalone na podstawie analizy obowiązujących przepisów prawnych, norm i rozwiązań funkcjonujących w bibliotekach naukowych, w 1998 r. do czekały się kodyfikacji w dokumencie „Struktura oraz zasady ewidencji i opracowania zbiorów bibliotecznych Książnicy Cieszyńskiej”. W regulacji tej ujęte zostały m.in. procedury i normy określające zasady opracowania oraz inwentaryzacji zbiorów przy użyciu wdrożonego w Książnicy już w 1994 r. programu MAK. Dzięki jego adaptacji do specyfiki zasobów biblioteki możliwe stało się zautomatyzowanie procesu opracowania wszystkich kategorii zbiorów, w tym również starych druków i rękopisów. Od 2007 r. zasady obowiązujące w Książnicy Cieszyńskiej zostały pod jej kontrolą wdrożone przez wszystkich partnerów projektu, normując proces katalogowania także ich zasobów. We wszystkich placówkach objętych projektem wprowadzony został również program MAK w formacie stosowanym przez Książnicę. Otworzyło to nie tylko możliwość wymiany opisów katalogowych pomiędzy wszystkimi uczestnikami projektu, ale umożliwia im zintegrowanie baz danych i wspólne udostępnianie ich za pośrednictwem Internetu.

W przypadku Książnicy Cieszyńskiej procesem katalogowania objętych zostało 18 100 woluminów. Są to stare druki z księgozbioru Czytelni Ludowej i Biblioteki Dekanatu (znajdującej się w depozycie Książnicy) oraz cały księgozbiór Leopolda J. Szersznika, czyli stare druki (ok. 14 400 woluminów), druki z lat 1801–1950 (3 700 woluminów) oraz rękopisy (1 000 jednostek). Na ich opracowanie rozpisano przetarg, który ostatecznie – w styczniu 2008 r. – wygrała Fundacja „Zakłady Kórnickie”. Prace, rozpoczęte 18 lutego 2008 r., trwały do końca stycznia 2010 r. Część zbiorów opracowywana była w Cieszynie, gdzie katalogowano rękopisy, wszystkie druki sprzed 1601 r. oraz inne, szczególnie cenne lub rzadkie obiekty. Ponadto na miejscu opracowywano dzieła wielotomowe i wielkoformatowe. Pozostałe egzemplarze przewożono do Kórnika; zadanie to zrealizowała firma transportowa mająca koncesję na ochronę obiektów o charakterze zabytkowym.

Spośród zbiorów Archiwum Państwowego Oddziału w Cieszynie opracowane zostały najcenniejsze dokumenty z okresu kancelarii austriackiej (z zespołów: Komora Cieszyńska

i Akta Miasta Cieszyna). Sporządzona została ewidencja poszczególnych elementów w jednostkach inwentarzowych, co pozwoli na szybsze i bezpieczniejsze udostępnienie akt; dotyczy to 5000 pojedynczych luźnych dokumentów. Oprócz tego zinventaryzowano 1 500 jednostek archiwaliów i skatalogowano 8 300 książek i czasopism, składających się na najstarszą część należącej do Archiwum biblioteki podręcznej. Prace prowadzone były przez cały okres realizacji projektu.

W Bibliotece i Archiwum im. Tschammera opracowano 4 000 woluminów starych druków oraz liczący kilkadziesiąt metrów bieżących zasób archiwum parafialnego. Katalogowanie starych druków realizowane było od początku maja 2008 r. przez pięciu usługodawców zewnętrznych. Dwojgu kolejnym powierzono opracowanie zasobu archiwalnego. Inwentaryzacją i katalogowaniem zbiorów Archiwum i Biblioteki OO. Bonifratrów (w sumie 180 kodeksów rękopiśmiennych oraz 2 900 woluminów dzieł drukowanych, w tym niespełna 200 starych druków) oraz Muzeum Śląska Cieszyńskiego (bliżej 3 000 woluminów, w tym 360 starych druków) zajęli się pracownicy tychże instytucji.

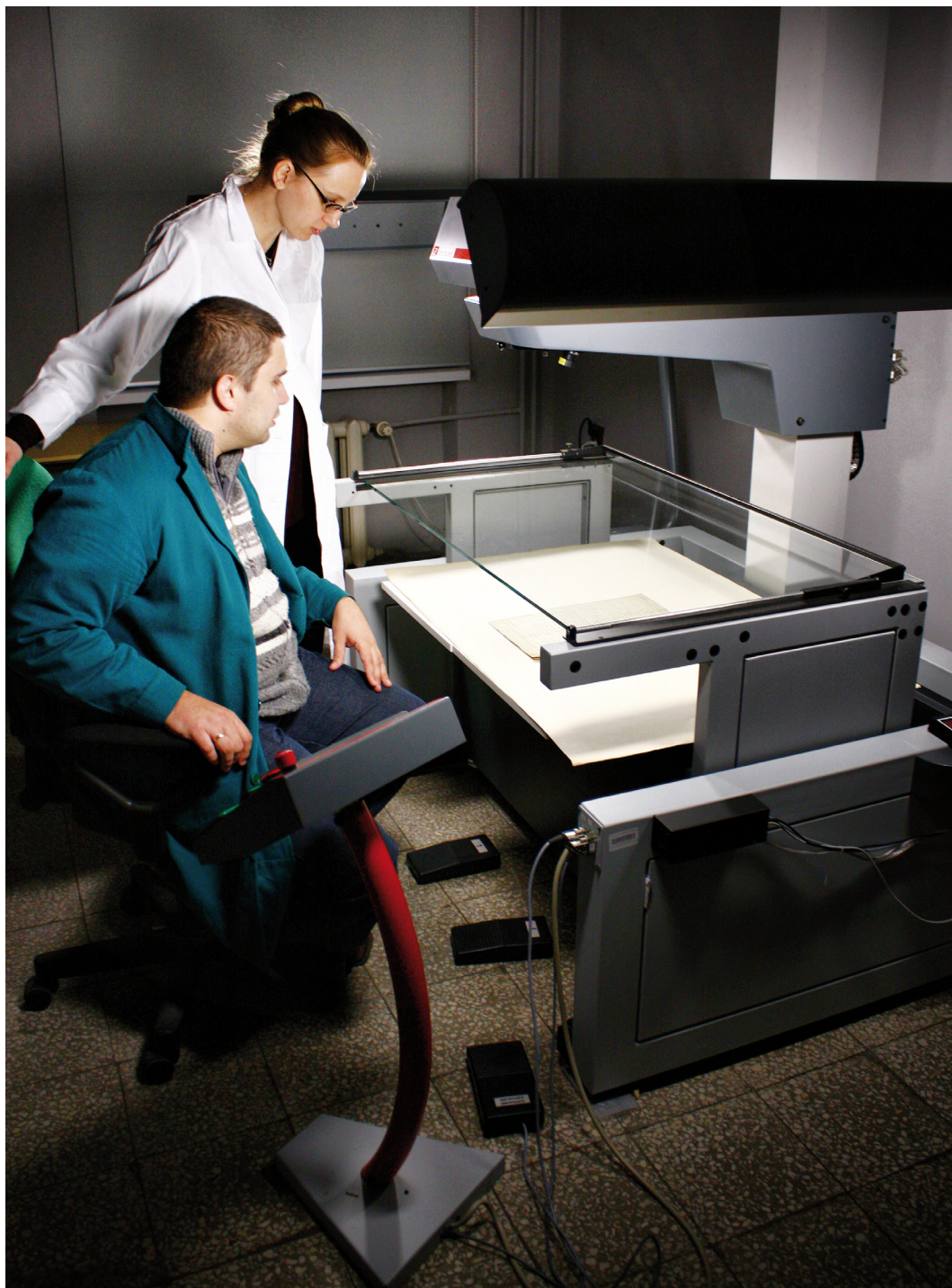
Najwięcej pracy wymaga katalogowanie dzieł uszkodzonych, pozbawionych kart tytułowych i innych elementów identyfikujących. Na zdjęciach przykład tego rodzaju druku wraz z jego opisem, widocznym w dostępnej on-line katalogowej bazie danych

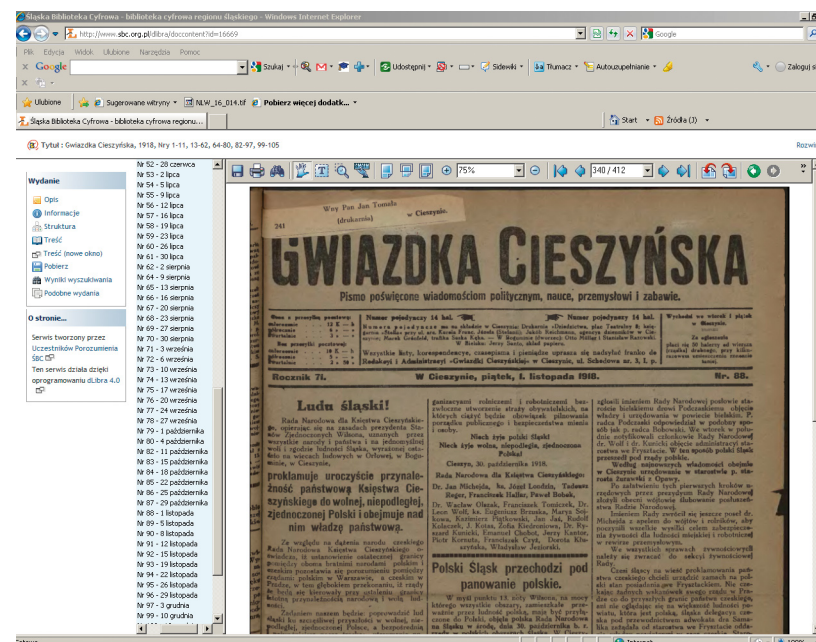
DIGITALIZACJA

Włączając owo zadanie do projektu, jego organizatorzy odwołać mogli się do doświadczeń Książnicy Cieszyńskiej, która już w 2003 r. przystąpiła do realizacji długofalowego programu digitalizacji swoich zbiorów. W jego fazie pilotażowej, przy wykorzystaniu środków własnych biblioteki oraz będących w jej dyspozycji prostych narzędzi informatycznych, digitalizacji poddano wszystkie historyczne katalogi zbiorów. W latach 2003–2005 zostały one udostępnione w Internecie, stając się – obok tworzonych równolegle katalogowych baz danych – ważnym składnikiem wyszukiwawczego instrumentarium Książnicy Cieszyńskiej. Niejako na marginesie prac nad ucyfrowieniem dokumentacji katalogowej rozpoczęto budowę Cieszyńskiej Biblioteki Wirtualnej, w ramach której jeszcze w 2003 r. udostępniono elektroniczne kopie blisko 100 dzieł składających się na kanon dawnego cieszyńskiego piśmiennictwa historycznego. Mimo iż zaprezentowano je wyłącznie w postaci graficznej, pozbawionej efektywnego systemu wyszukiwawczego, CBW spotkała się z dużym zainteresowaniem ze strony internautów, mierzonym systematycznie rosnącą liczbą wyświetleń oraz wieloma odesłaniami w polskich i zagranicznych serwisach internetowych. Jej funkcjonowanie pozwoliło Książnicy Cieszyńskiej rozpoznać potrzeby w zakresie dostępu do elektronicznych wersji dokumentów piśmienniczych dotyczących Śląska Cieszyńskiego, a zarazem organizacyjne i techniczne możliwości ich digitalizacji oraz upowszechniania. Doświadczenia te okazały się niezwykle przydatne podczas przygotowywania projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”.

Inicjując w 2003 r. prace digitalizacyjne, Książnica Cieszyńska zdecydowała, że ucyfrowieniem objęte zostać powinny zbiory o ściśle regionalnym charakterze, które mają niewielkie szanse na uwzględnienie w projektach digitalizacji realizowanych przez inne ośrodki. W odróżnieniu więc od wielu polskich bibliotek, które digitalizację rozpoczęły od znajdujących się w ich posiadaniu inkunabułów i starych druków, Książnica skoncentrowała się na piśmiennictwie powstałym w regionie i regionu dotyczącym. Założenie to, obowiązujące już przy tworzeniu Cieszyńskiej Biblioteki Wirtualnej, zastosowanie znalazło także w trakcie realizacji projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”, w ramach którego digitalizacją objęto m.in. kolekcję dawnej prasy cieszyńskiej, która, ciesząc się olbrzymim zaintere-

Digitalizacja zbiorów cieszyńskiego Archiwum odbywała się we własnej pracowni reprograficznej Archiwum Państwowego w Katowicach

Wśród czasopism należących do Książnicy Cieszyńskiej największą popularnością cieszy się tradycyjnie „Gwiazdka Cieszyńska”. Na zdjęciach widoczna jest jej cyfrowa kopia w postaci wyposażonej w warstwę OCR publikacji DjVu, w 2010 r. udostępnionej za pośrednictwem Śląskiej Biblioteki Cyfrowej

sowaniem czytelników, ze względu na stopień zakwaszenia papieru pozostaje narażona na szybką destrukcję, a ponadto rękopiśmienne źródła do dziejów Śląska Cieszyńskiego, w tym m.in. kolekcję manuskryptów z Biblioteki Leopolda Jana Szersznika, kolekcję zabytkowych metryk Parafii Ewangelicko-Augsburskiej, pokaźną część zespołu Akta Miasta Cieszy na w Archiwum Państwowym, czy znaczne partie archiwum cieszyńskiego Konwentu Zakonu Bonifratrów. Łącznie w ramach projektu zdigitalizowanych zostało ok. 570 000 stron, z czego na Książnicę Cieszyńską przypada blisko 390 000 stron, na Archiwum Państwowe – 120 000 stron, na Bibliotekę i Archiwum im. Tschammera – ok. 28 000 stron, na Archiwum i Bibliotekę OO. Bonifratrów – 30 000 stron i na Muzeum – 1 000 stron. Zadanie to, z wyjątkiem Archiwum Państwowego w Katowicach, w którym większość prac związanych z digitalizacją i mikrofilmowaniem wykonano we własnej pracowni reprograficznej, zrealizowane zostało przez wyłonione w postępowaniach przetargowych dwie specjalistyczne firmy, a mianowicie Digital-Center z Poznania oraz Mikrofilm-Service z Raszyna. W rezultacie ich działań, oprócz źródłowych kopii TIFF (pełny kolor, 300 dpi rozdzielczości) oraz użytkowych publikacji w formacie PDF i DjVu, tych ostatnich – w odniesieniu do kopii czasopism drukowanych czcionką łacińską – wyposażonych także w wykonaną przy użyciu programu FineReader warstwę OCR, równoległe powstawały kopie mikrofilmowe, przeznaczone do wieczystej archiwizacji.

W ten sposób również w odniesieniu do digitalizacji w pełni zrealizowane zostało kluczowe założenie projektu, zgodnie z którym starania zmierzające do poprawy bezpieczeństwa zbiorów łączyć należało z wysiłkami na rzecz zwiększenia ich dostępności, co w tym akurat przypadku polega na – z jednej strony – wycofaniu z bieżącego użytkowania określonych partii zbiorów, a z drugiej – na wprowadzeniu w ich miejsce kopii cyfrowych, zapewniających możliwość nieograniczonego dostępu do utrwalonych w nich treści. Jak realizacja owe go założenia wygląda w praktyce, można się przekonać, korzystając ze Śląskiej Biblioteki Cyfrowej, do której Książnica Cieszyńska przystąpiła 23 stycznia 2009 r., jeszcze w czasie trwania projektu zyskując możliwość publikowania za jej pośrednictwem swoich zasobów cyfrowych. Wkrótce do Śląskiej Biblioteki Cyfrowej dołączyć mają także pozostali uczestnicy projektu, którzy w jej ramach ogłaszać będą kopie należących do siebie druków i rękopisów.

„MIASTO KSIĄŻEK”

Przystępując do realizacji projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”, założono, iż podejmowane w jego ramach działania promocyjne i informacyjne nie mogą ograniczać się tylko do prostego popularyzowania informacji o projekcie i źródłach jego finansowania, ale zorientowane zostać powinny na upowszechnianie wiedzy o osiągniętych w ramach projektu rezultatach, ich znaczeniu i możliwościach wykorzystania. Taka strategia promocyjna i informacyjna, adresowana do różnych kręgów odbiorców i realizowana przy zastosowaniu możliwie szerokiego repertuaru metod i środków, pozwolić może na skuteczniejsze, bo ilustrowane i poparte konkretnymi rezultatami promowanie Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, zwiększając zarazem efektywność samego projektu i w istotnym stopniu przybliżając realizację jego celu strategicznego, czyli włączenie zabezpieczonych, zakonserwowanych i zdigitalizowanych zbiorów do szerokiego obiegu naukowego i kulturalnego.

Nie rezygnując więc ze stosowania klasycznych środków informacyjnych i promocyjnych, takich jak tablice informacyjne, broszury, ulotki, plakaty, wystawy, czy witryny internetowe, uczestnicy projektu podjęli także działania szerzej zamierzone, które – jak wolno sądzić – przyniosą głębsze i trwalsze rezultaty. Jednym z nich jest ścieżka dydaktyczna o nazwie „Szlak cieszyńskich archiwów i bibliotek zabytko-

Wydany w ramach projektu „Popularny przewodnik po cieszyńskich zbiorach bibliotecznych i archiwalnych”, autorstwa Henryka Hollendra

będą wydany drukiem przewodnik po cieszyńskich zbiorach bibliotecznych i archiwalnych oraz udostępniony w Internecie komplet scenariuszy lekcji bibliotecznych poświęconych cieszyńskiemu dziedzictwu piśmienniczemu. Ich uzupełnieniem stać się powinny informatory oraz foldery prezentujące zbiory poszczególnych uczestniczących w projekcie bibliotek i archiwów. Jednym z najatrakcyjniejszych punktów cieszyńskiego szlaku książki będzie Muzeum Protestantyzmu na Śląsku Cieszyńskim, które – powołane w ramach projektu już w 2009 r. i odtąd funkcjonujące w strukturze Archiwum i Biblioteki im. Tschammera – stwarza dodatkowe możliwości prezentacji dawnego piśmiennictwa.

Kolejnym przedsięwzięciem mieszczącym się w strategii promocyjnej projektu jest konferencja naukowa, zatytuło-

wych”, która, służąc upowszechnieniu informacji o projekcie, przyczynić powinna się zarazem do efektywniejszego spożytkowania jego efektów. Na ścieżkę składać się będą bowiem koordynowane na bieżąco działania edukacyjne (wystawy, prezentacje, warsztaty, lekcje biblioteczne), realizowane przez poszczególne uczestniczące w projekcie placówki, stosownie do specyfiki ich zbiorów. Przedmiotem owych działań będzie szeroko rozumiana kultura książki, ze szczególnym uwzględnieniem historii bibliotek oraz piśmiennictwa regionalnego, a także zagadnienie ochrony zabytkowych obiektów bibliotecznych i archiwalnych. Do kluczowych narzędzi, w które wyposażona zostanie ścieżka dydaktyczna, należeć

MIASTO KSIĄŻEK

Jednym z fundamentalnych składników cieszyńskiego dziedzictwa kultury jest istniejący w mieście unikalny zespół zabytkowych kolekcji archiwalnych i bibliotecznych. Zbiory te, gromadzone w Cieszynie od średniowiecza, obejmują zarówno źródła archiwalne, rękopisy biblioteczne oraz druki powstałe w regionie, jak i piśmiennictwo, które przez wieki docierało na Śląsk Cieszyński z obszaru całej Europy, inspirując rozwój kultury regionu i kształtując jej specyfikę. Współcześnie zabytkowe zbiory biblioteczne i archiwalne są własnością pięciu niezależnych względem siebie instytucji państwowych, samorządowych i kościelnych,

z których każda, sprawując pieczę nad powierzonymi sobie drukami i rękopisami, udostępnia je za pośrednictwem własnych czytelni oraz organizowanych cyklicznie wystaw, warsztatów i prezentacji.

„Szlak cieszyńskich archiwów i bibliotek zabytkowych”, powstały w ramach zrealizowanego w latach 2007–2010 projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”, stanowi narzędzie koordynacji działań podejmowanych na rzecz upowszechnienia informacji na temat zawartości i historii przechowywanych w Cieszynie zabytkowych zbiorów bibliotecznych i archiwalnych, ich popularyzacji oraz ułatwienia do nich dostępu.

wanych na rzecz upowszechnienia informacji na temat zawartości i historii przechowywanych w Cieszynie zabytkowych zbiorów bibliotecznych i archiwalnych, ich popularyzacji oraz ułatwienia do nich dostępu.

SZLAK CIESZYŃSKICH ARCHIWÓW I BIBLIOTEK ZABYTKOWYCH

1200
Cieszyn bez końca

1 Książnica Cieszyńska
ul. Mennicza 46
www.kc-cieszyn.pl

2 Archiwum Państwowe
w Katowicach
Oddział w Cieszynie
ul. Mennicza 46
www.katowice.ap.gov.pl

3 Biblioteka i Archiwum
im. Tschammera
pl. Kościelny 6
www.biblioteka.cieszyn.org.pl

4 Archiwum i Biblioteka
OO. Bonifratrów w Cieszynie
pl. J. Londzina 1
www.bonifratrzy-archiwum.pl

5 Biblioteka Muzeum
Śląska Cieszyńskiego
ul. T. Regeja 6
www.muzeumcieszyn.pl

Wsparcie udzielone
przez Islandię, Lichtenstein oraz Norwegię
poprzez dofinansowanie ze środków Mechanizmu
Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego

fice. Uzasadnione bowiem wydaje się przekonanie, iż doświadczenia uczestników projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”, w niejednym aspekcie mające pionierski charakter, stać się mogą nie tylko inspiracją dla placówek borykających się z zagrożeniami podobnymi do tych, które do niedawna jeszcze dotyczyły większość cieszyńskich bibliotek i archiwów, ale okazać się mogą również źródłem bardzo konkretnej wiedzy na temat możliwości i metod przeciwdziałania owym zagrożeniom, a także trudności i ryzyka, jakie z zadaniem tym są związane. Przygotowane na konferencję referaty udostępnione zostaną wszystkim zainteresowanym w formie opublikowanego w Internecie e-booka.

Próbę bezpośredniego zwrócenia uwagi środowiska naukowego na zbiory cieszyńskie i ich

wana „Pomiędzy teorią a praktyką. Ochrona i konserwacja zbiorów w małych bibliotekach i archiwach”, która, stwarzając jeszcze jedną sposobność do upowszechnienia informacji na temat przebiegu i rezultatów projektu, w zamierzeniu organizatorów stać się powinna przede wszystkim okazją do skonfrontowania cieszyńskich doświadczeń z dotychczasową teorią w zakresie ochrony i konserwacji zbiorów bibliotecznych oraz praktyką, jaka w tej dziedzinie jest udziałem innych ośrodków bibliotecznych o podobnej wielkości i specy-

Jedną z tablic wytyczających przebieg „Szlaku cieszyńskich archiwów i bibliotek zabytkowych”

walory poznawcze stanowił rozpisany w 2008 r. konkurs na pracę naukową w dwóch dziedzinach, a mianowicie ochrona i konserwacja zbiorów bibliotecznych i archiwalnych oraz historia piśmiennictwa, przy czym prace mieszczące się w tej drugiej kategorii zawierać musiały odniesienia do dziejów piśmiennictwa na Śląsku Cieszyńskim. Jakkolwiek – spośród zgłoszonych początkowo do konkursu dziesięciu prac – ostatecznie wpłynęło tylko pięć, ich naukowa wartość pozwala uznać ową inicjatywę za udaną.

* * *

Jakkolwiek za wcześnie jeszcze na pełną ocenę rezultatów projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”, już teraz za oczywiste uznać można, że jego realizacja pozwoliła zatrzymać postępujący od lat proces degradacji cieszyńskich zbiorów bibliotecznych i archiwalnych. Dotyczy to w szczególności Konwentu Zakonu Bonifratrów oraz Parafii Ewangelicko-Augsburskiej, które to placówki, nie mając odpowiednich instrumentów organizacyjnych i nie dysponując alternatywnymi źródłami finansowania, prawdopodobnie nie byłyby w stanie samodzielnie zrealizować zadań stanowiących przedmiot projektu, a to oznaczać musiałoby nie tylko dalsze pozostawienie należących do nich zbiorów poza obiegiem naukowym i kulturalnym, ale – w dłuższej perspektywie – także destrukcję i bezpowrotną utratę znacznej części z nich. Również w przypadku pozostałych uczestników projektu jego realizacja przyniosła istotne zmiany, pozwalając im na finalizację inwestycji i programów, które, choć wdrożone już w okresie wcześniejszym, nawet – jak w przypadku Książnicy Cieszyńskiej – w poprzedniej dekadzie, z uwagi na brak środków nie mogły zostać dotąd zakończone. Co więcej, wszystkim cieszyńskim archiwom i bibliotekom zabytkowym stworzyła możliwość podjęcia wyzwań, jakie niesie z sobą postęp technologiczny, zwłaszcza w sferze cyfryzacji. Projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego” nie można bowiem w żadnym razie sprowadzić tylko do działań doraźnie powstrzymujących degradację cieszyńskich zbiorów. Przeciwnie, jego rezultaty tworzą organizacyjny i techniczny fundament długofalowego programu ochrony, konserwacji, opracowania i udostępniania całości cieszyńskich zbiorów, przyczyniając się jednocześnie do wzmocnienia pozycji Cieszyna jako ważnego na Górnym Śląsku ośrodka życia naukowego oraz wzbogacając turystyczną ofertę miasta. W dalszej perspektywie owocować zaś powinny rozwojem różnorodnych inicjatyw naukowych i kulturalnych.

1 Książnica Cieszyńska
ul. Mennicza 46
www.kc-cieszyn.pl

2 Archiwum Państwowe
w Katowicach
Oddział w Cieszynie
ul. Mennicza 46
www.katowice.ap.gov.pl

3 Biblioteka i Archiwum
im. Tschammera
pl. Kościelny 6
www.biblioteka.cieszyn.org.pl

4 Archiwum i Biblioteka
OO. Bonifratrów w Cieszynie
pl. J. Londzina 1
www.bonifratrzy-archiwum.pl

5 Biblioteka Muzeum
Śląska Cieszyńskiego
ul. T. Regera 6
www.muzeumcieszyn.pl

LIDER PROJEKTU
KSIĄŻNICA CIESZYŃSKA

MENADŻER PROJEKTU
**STOWARZYSZENIE WSPIERANIA INICJATYW
GOSPODARCZYCH DELTA PARTNER**

PARTNERZY PROJEKTU

ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W KATOWICACH
ODDZIAŁ W CIESZYNIE

ARCHIWUM I BIBLIOTEKA
OO. BONIFRATRÓW W CIESZYNIE

BIBLIOTEKA I ARCHIWUM
IM. TSCHAMMERA

BIBLIOTEKA MUZEUM
ŚLĄSKA CIESZYŃSKIEGO

Projekt „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego” zrealizowany został w latach 2007-2010. Jego celem było kompleksowe zabezpieczenie oraz wprowadzenie do obiegu naukowego i kulturalnego zbiorów pięciu cieszyńskich instytucji bibliotecznych i archiwalnych, a mianowicie: Książnicy Cieszyńskiej, Archiwum Państwowego w Katowicach Oddział w Cieszynie, Biblioteki i Archiwum im. Tschammera przy Parafii Ewangelicko-Augsburskiej, Archiwum i Biblioteki Konwentu Zakonu Bonifratrów oraz Biblioteki Muzeum Śląska Cieszyńskiego.

Wartość projektu wyniosła ogółem 2 027 185 Euro, która to kwota w 81,78 procentach (tj. 1 657 832 Euro) pokryta została ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, a w części równej 334 000 zł z dotacji pochodzącej z programu Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W rezultacie projektu:

- wyremontowano i wyposażono siedziby pięciu bibliotek i archiwów,
- zmodernizowano pracownię konserwatorską Książnicy Cieszyńskiej,
- zdezynfekowano, oczyszczono i poddano zabiegom introligatorskim 43 000 woluminów oraz 900 metrów bieżących akt archiwalnych,
- kompleksowej konserwacji poddano 144 manuskrypty i druki,
- skatalogowano ponad 37 500 woluminów (w tym przede wszystkim starych druków i/lub kodeksów rękopiśmiennych) oraz 60 metrów bieżących archiwaliów,
- zdigitalizowano i zmikrofilmowano ok. 570 000 stron dawnej prasy, rękopisów oraz starych druków,
- do użytku publicznego oddano Muzeum Protestantyzmu na Śląsku Cieszyńskim,
- uruchomiono „Szlak cieszyńskich archiwów i bibliotek zabytkowych”, wyposażając go zestaw wydanych drukiem przewodników i informatorów.

**PRZEDSIĘWZIĘCIE REALIZOWANE
W RAMACH JUBILEUSZU 1200-LECIA
LEGENDARNEGO ZAŁOŻENIA CIESZYNA**